

ORZECZNICTWO TRYBUNAŁU KONSTYTUCYJNEGO ZBIÓR URZĘDOWY

Seria B

Warszawa, dnia 12 września 2024 r.

Pozycja 201

POSTANOWIENIE

z dnia 24 stycznia 2024 r.

Sygn. akt Ts 97/22

Trybunał Konstytucyjny w składzie:

Bartłomiej Sochański,

po wstępnym rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym skargi konstytucyjnej M.J. o zbadanie zgodności:

- 1) art. 9 ust. 2 ustawy z dnia 4 lipca 2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 1469) z art. 45 ust. 1, art. 45 ust. 1 w związku z art. 2 oraz art. 2 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej;
- 2) art. 15zsz¹ ust. 1 pkt 4 ustawy z dnia 2 marca 2020 r. o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych (Dz. U. poz. 374, ze zm.) z art. 45 ust. 1 oraz z art. 45 ust. 1 w związku z art. 2 Konstytucji;
- 3) art. 130 § 1 ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. Nr 43, poz. 296, ze zm.) w zakresie zwrotu: „jeżeli od pisma nie uiszczono należnej opłaty” z art. 30 w związku z art. 77 ust. 1 w związku z art. 45 ust. 1; art. 47 w związku z art. 77 ust. 1 w związku z art. 45 ust. 1; art. 45 ust. 1; art. 45 ust. 1, art. 77 ust. 2; art. 31 ust. 3, art. 32 ust. 1 i 2 oraz art. 2 Konstytucji;
- 4) art. 398²³ ustawy – Kodeks postępowania cywilnego w zakresie wyrażenia: „jako sąd drugiej instancji” z art. 45 ust. 1; art. 45 ust. 1 w związku z art. 10 ust. 2; art. 45 ust. 1 w związku z art. 176 ust. 1 oraz art. 176 ust. 1 w związku z art. 45 ust. 1 Konstytucji;

p o s t a n a w i a:

odmówić nadania dalszego biegu skardze konstytucyjnej.

UZASADNIENIE

W skardze konstytucyjnej wniesionej do Trybunału Konstytucyjnego 5 maja 2022 r. (data nadania) M.J. (dalej: skarżący), reprezentowany przez pełnomocnika z wyboru, wystąpił z żądaniem przytoczonym na tle następującego stanu faktycznego.

Postanowieniem z 21 marca 2019 r. (sygn. akt [...]) starszy referendarz sądowy w Wydziale II Cywilnym Sądu Okręgowego w K. oddalił wniosek skarżącego o zwolnienie

od opłaty od pozwu. Sąd Okręgowy w K. II Wydział Cywilny postanowieniem z 24 maja 2019 r. (sygn. akt jw.), rozpoznawszy skargę skarżącego na powyższe orzeczenie, utrzymał w mocy postanowienie referendarza sądowego z 21 marca 2019 r. Sąd Okręgowy, doręczony skarżącemu odpis powyższego orzeczenia, wezwał go do uiszczenia opłaty od pozwu w kwocie 300 zł w terminie 7 dni, pod rygorem zwrotu pozwu.

Na postanowienie Sądu Okręgowego z 24 maja 2019 r. skarżący wniósł zażalenie wraz z wnioskiem o zawieszenie postępowania do czasu rozpoznania skarg konstytucyjnych o sygn.: SK 6/18, SK 13/18 i Ts 51/17. Postanowieniem z 1 sierpnia 2019 r. (sygn. akt [...]) Sąd Okręgowy odrzucił zażalenie jako niedopuszczalne oraz oddalił wniosek o zawieszenie postępowania.

Zarządzeniem z 1 sierpnia 2019 r. (sygn. akt jw.) Sąd Okręgowy zwrócił skarżącemu pozew z powodu nieuiszczenia opłaty. Na powyższe zarządzenie skarżący wniósł zażalenie, które zostało oddalone przez Sąd Apelacyjny w K. Wydział I Cywilny postanowieniem z 31 marca 2022 r. (sygn. akt [...]).

Powyższe orzeczenie Sądu Apelacyjnego zostało doręczone skarżącemu 12 kwietnia 2022 r.

Prezes Trybunału Konstytucyjnego zarządzeniem z 5 lipca 2022 r. (doręczonym pełnomocnikowi skarżącego 25 lipca 2022 r.) wezwał skarżącego do poinformowania, czy od orzeczenia, wskazanego w skardze jako ostateczne, został wniesiony nadzwyczajny środek zaskarżenia (wraz z czterema kopiami). Prezes Trybunału zobowiązał skarżącego do doręczenia odpisów lub kopii poświadczonych za zgodność z oryginałem postanowień: starszego referendarza sądowego w Sądzie Okręgowym w K. z 21 marca 2019 r. (sygn. akt [...]), Sądu Okręgowego w K. z 24 maja 2019 r. oraz 1 sierpnia 2019 r. (sygn. akt jw.), Sądu Apelacyjnego w K. z 1 sierpnia 2019 r. (sygn. akt [...]), a także zarządzenia Sądu Okręgowego w K. z 1 sierpnia 2019 r. (sygn. akt [...]). Skarżący został także zobligowany do doręczenia poświadczonej kopii koperty, w której doręczone zostało ostateczne orzeczenie.

Wraz z pismem procesowym złożonym w Trybunale 1 sierpnia 2022 r. skarżący doręczył dokumenty wskazane w zarządzeniu.

Sędzia Trybunału Konstytucyjnego zarządzeniem z 18 stycznia 2023 r. (doręczonym pełnomocnikowi skarżącego 30 stycznia 2023 r.) wezwał skarżącego do wyjaśnienia – stosownie do art. 79 ust. 1 Konstytucji oraz art. 53 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 30 listopada 2016 r. o organizacji i trybie postępowania przed Trybunałem Konstytucyjnym (Dz. U. z 2019 r. poz. 2393) – w jakim zakresie art. 9 ust. 2 ustawy z dnia 4 lipca 2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 1469, ze zm.) oraz art. 130 § 1 i art. 398²⁸ ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. Nr 43, poz. 296, ze zm.) stanowiły podstawę prawną postanowienia Sądu Apelacyjnego w K. z 31 marca 2022 r. (sygn. akt [...]), oddalającego zażalenie na zarządzenie Przewodniczącego w Sądzie Okręgowym w K. z 1 sierpnia 2019 r. (sygn. akt [...]) w przedmiocie zwrotu pozwu, a w konsekwencji do wyjaśnienia, że wskazane wyżej przepisy mogą być przedmiotem skargi konstytucyjnej w niniejszej sprawie.

W reakcji na powyższe zarządzenie skarżący wniósł do Trybunału 6 lutego 2023 r. (data nadania) pismo procesowe sporządzone przez jego pełnomocnika.

Skarżący zarzucił, że zakwestionowane w skardze przepisy naruszają powołane normy konstytucyjne przez niezagwarantowanie jednostce rzetelnej procedury sądowej.

Trybunał Konstytucyjny zważył, co następuje:

1. Stosownie do art. 61 ust. 1 ustawy z dnia 30 listopada 2016 r. o organizacji i trybie postępowania przed Trybunałem Konstytucyjnym (Dz. U. z 2019 r. poz. 2393; dalej: u.o.t.p.TK) skarga konstytucyjna podlega wstępnemu rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym.

Służy ono wyeliminowaniu – już w początkowej fazie postępowania – spraw, które nie mogą być przedmiotem merytorycznego rozstrzygnięcia. Trybunał wydaje postanowienie o odmowie nadania skardze dalszego biegu, gdy nie spełnia ona określonych przez prawo wymagań, jest oczywiście bezzasadna lub gdy braki formalne nie zostały usunięte w ustawowym terminie.

2. W myśl art. 79 ust. 1 Konstytucji przedmiotem skargi konstytucyjnej może być ustawa lub inny akt normatywny, na podstawie którego sąd lub organ administracji publicznej orzekł ostatecznie o wolnościach lub prawach skarżącego albo o jego obowiązkach określonych w Konstytucji. W związku z tym art. 53 ust. 1 pkt 1 u.o.t.p.TK zobowiązuje skarżącego do określenia przedmiotu skargi, tj. do wskazania przepisu ustawy lub innego aktu normatywnego, na podstawie którego wydano w jego sprawie orzeczenie, o którym mowa w art. 79 ust. 1 Konstytucji i w stosunku do którego domaga się stwierdzenia niezgodności z ustawą zasadniczą. Zakwestionowany przepis musi więc być podstawą ostatecznego orzeczenia, natomiast jego normatywna treść – źródłem naruszenia wolności lub praw występującego ze skargą konstytucyjną.

2.1. Skarżący zakwestionował m.in. art. 9 ust. 2 ustawy z dnia 4 lipca 2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 1469; dalej: ustawa zmieniająca), stanowiący o tym, że do spraw wszczętych i niezakończonych przed dniem wejścia w życie ustawy zmieniającej stosuje się przepisy ustaw zmienianych w art. 1 oraz art. 5, w brzmieniu nadanym ustawą zmieniającą i art. 398²³ ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (obecnie: Dz. U. z 2023 r. poz. 1550, ze zm.; dalej: k.p.c.), który stwierdza, że skargę na postanowienie referendarza sądowego rozpoznaje sąd w składzie jednego sędziego, przy czym sąd orzeka jako sąd drugiej instancji.

Trybunał Konstytucyjny stwierdza, że powyższe przepisy nie były podstawą postanowienia Sądu Apelacyjnego w K. Wydział I Cywilny z 31 marca 2022 r. (sygn. akt [...]), tj. orzeczenia wskazanego przez skarżącego jako ostateczne w rozumieniu art. 79 ust. 1 Konstytucji. Rozstrzygnięciem tym Sąd Apelacyjny oddalił zażalenie na zarządzenie przewodniczącego w Sądzie Okręgowym w K. o zwrocie pozwu z powodu nieuiszczenia należnej opłaty. Skarga na orzeczenie referendarza sądowego, o której stanowi art. 398²³ k.p.c., została natomiast rozpoznana postanowieniem Sądu Okręgowego w K. II Wydział Cywilny z 24 maja 2019 r. (sygn. akt [...]). Orzeczenie to jest prawomocne, a zatem nie stanowi wyczerpania drogi prawnej w sprawie zakończonej postanowieniem z 31 marca 2022 r.

Jedynie na marginesie Trybunał zwraca uwagę na to, że w wyroku z 12 maja 2011 r., sygn. P 38/08 (OTK ZU nr 4/A/2011, poz. 33), Trybunał podkreślił, że konstytucyjne uregulowania dotyczące prawa do sądu oraz sprawowania przez sądy wymiaru sprawiedliwości nie stoją na przeszkodzie powierzeniu referendarzom sądowym niektórych zadań z zakresu ochrony prawnej. Trybunał stwierdził w szczególności, że „Konstytucja nie zabrania ustawodawcy podjąć decyzji o zaangażowaniu urzędnika sądowego w rozstrzygnięcie sporu o prawo. (...) Z perspektywy konstytucyjnej istotne jest, aby ostateczne i wiążące rozstrzygnięcie sprawy należało do sądu sprawującego wymiar sprawiedliwości. Beneficjent konstytucyjnego prawa do sądu musi mieć zagwarantowaną proceduralną możliwość przekazania sprawy do właściwego, niezależnego, bezstronnego i niezawisłego sądu”. Podkreślił, że „[m]onopol sądów w zakresie sprawowania wymiaru sprawiedliwości nie oznacza również, że wszystkie spory dotyczące sytuacji prawnej jednostki muszą być rozstrzygane wyłącznie przez sądy (...). Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem konstytucyjnym, wystarczy, by w kompetencji sądów była ostateczna weryfikacja rozstrzygnięcia organu niesądowego”.

Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem Trybunału orzekanie o zwolnieniu od kosztów sądowych (oraz o innych kwestiach związanych z kosztami postępowania) nie stanowi spra-

wowania wymiaru sprawiedliwości, lecz jest czynnością z zakresu ochrony prawnej. Kwestia zwolnienia od kosztów nie jest też odrębną sprawą w rozumieniu art. 45 ust. 1 Konstytucji – jest incydentalna wobec sprawy, w której strona ubiega się o takie zwolnienie (zob. np. wyroki TK z 13 czerwca 2006 r., sygn. SK 54/04, OTK ZU nr 6/A/2006, poz. 64 oraz 1 grudnia 2008 r., sygn. P 54/07, OTK ZU nr 10/A/2008, poz. 171; a także postanowienie TK z 11 sierpnia 2010 r., sygn. Ts 309/09, OTK ZU nr 1/B/2011, poz. 72). Jej rozstrzygnięcie może więc być powierzone referendarzowi sądowemu, od którego decyzji stronie przysługuje skarga do sądu. Rozpatrywanie takiej skargi nie musi przy tym przebiegać dwuinstancyjnie. Konstytucyjny wymóg dwuinstancyjności postępowania sądowego dotyczy bowiem spraw rozpatrywanych od początku do końca przez sądy. Nie znajduje natomiast zastosowania w sytuacjach, w których kontrola sądowa pojawia się dopiero na pewnym etapie toczącego się postępowania (zob. np. postanowienia TK z 10 sierpnia 2001 r., sygn. Ts 58/01, OTK ZU nr 6/2001, poz. 207 oraz 11 lutego 2008 r., sygn. Ts 133/07, OTK ZU nr 3/B/2008, poz. 109, a także wyroki TK z 11 czerwca 2002 r., sygn. SK 5/02, OTK ZU nr 4/A/2002, poz. 41 oraz 12 maja 2003 r., sygn. SK 38/02, OTK ZU nr 5/A/2003, poz. 38).

2.2. Sytuacji prawnej skarżącego nie kształtował także art. 9 ust. 2 ustawy zmieniającej. Powyższy akt normatywny wszedł w życie 7 listopada 2019 r., a więc już po wydaniu prawomocnego orzeczenia w sprawie oddalenia wniosku o zwolnienie od kosztów sądowych. W zakończonym natomiast ostatecznym orzeczeniem postępowaniu zwrot pozwu nastąpił wprawdzie 1 sierpnia 2019 r., jednak ustawa zmieniająca nie nowelizowała żadnego z przepisów, na podstawie których orzekł Sąd Apelacyjny.

Mając powyższe na względzie, Trybunał Konstytucyjny stwierdza, że analizowana skarga konstytucyjna w zakresie, w jakim jej przedmiotem są art. 398²³ k.p.c. i art. 9 ust. 2 ustawy zmieniającej, nie spełnia podstawowego wymogu wynikającego z art. 79 ust. 1 Konstytucji, a doprecyzowanego w art. 53 ust. 1 pkt 1 u.o.t.p.TK.

3. Sytuację prawną skarżącego w postępowaniu zakończonym orzeczeniem, w związku z którym została wniesiona skarga konstytucyjna, kształtowały art. 15 ust. 1 pkt 4 ustawy z dnia 2 marca 2020 r. o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych (Dz. U. poz. 374, ze zm.; dalej: ustawa z 2020 r.) oraz art. 130 § 1 k.p.c.

3.1. W odniesieniu do zarzutu niekonstytucyjności art. 15z²⁴ ust. 1 pkt 4 ustawy z 2020 r. należy zauważyć, że na podstawie art. 28 pkt 2 w związku z art. 40 pkt 4 ustawy z dnia 7 lipca 2023 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego, ustawy – Prawo o ustroju sądów powszechnych, ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 1860) zaskarżony przepis został uchylony 28 września 2023 r.

Odnosząc powyższe ustalenie do niniejszej sprawy, Trybunał przypomina, że w myśl art. 79 ust. 1 Konstytucji każdy, czyje konstytucyjne wolności lub prawa zostały naruszone, ma prawo, na zasadach określonych w ustawie, wnieść skargę do Trybunału Konstytucyjnego w sprawie zgodności z Konstytucją ustawy lub innego aktu normatywnego, na podstawie którego sąd lub organ administracji publicznej orzekł ostatecznie o jego wolnościach lub prawach albo o jego obowiązkach określonych w Konstytucji. Skarżący musi wykazać zatem, że w wyniku wydania ostatecznego rozstrzygnięcia w jego sprawie doszło do faktycznego i aktualnego naruszenia konstytucyjnych wolności lub praw (zob. postanowienia TK z: 3 lipca 2007 r., sygn. SK 4/07, OTK ZU nr 7/A/2007, poz. 83; 14 września 2009 r., sygn. SK 51/08, OTK ZU nr 8/A/2009, poz. 127; 29 listopada 2010 r., sygn. SK 37/08, OTK ZU nr 9/A/2010, poz. 119; 29 marca 2012 r., sygn. Ts 327/11, OTK ZU nr 2/B/2012, poz. 247 oraz 18 maja

2016 r., sygn. Ts 150/15, OTK ZU B/2016, poz. 392; zob. także: Z. Czeszejko-Sochacki, *Skarga konstytucyjna w prawie polskim*, „Przegląd Sejmowy” nr 1/1998, s. 35 i 41; *idem*, *Formy naruszenia konstytucyjnych wolności lub praw*, [w:] *Skarga konstytucyjna*, red. J. Trzeciński, Warszawa 2000, s. 79-81; W. Wróbel, *Skarga konstytucyjna – problemy do rozwiązania*, [w:] *Księga XX-lecia orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego*, red. M. Zubik, Warszawa 2006, s. 67).

Trybunał Konstytucyjny uznaje, że wskazane przez skarżącego naruszenie nie ma już charakteru aktualnego. Skarżący upatruje naruszenia swoich konstytucyjnych wolności i praw w regulacji szczególnej o charakterze tymczasowym, zgodnie z którą w okresie obowiązywania stanu zagrożenia epidemicznego lub stanu epidemii związanego z pandemią COVID-19 wieloosobowe składy sądów orzekających w reżimie procedury cywilnej zostały zmienione na jednoosobowe. Aktualność naruszenia konstytucyjnych praw lub wolności oznacza, że podmiot wnoszący skargę konstytucyjną musi mieć interes prawny w merytorycznym rozstrzygnięciu skargi, tymczasem w sprawie skarżącego istnienie tego interesu – wobec działań legislacyjnych – wygasło.

Wyklucza to tym samym przekazanie skargi konstytucyjnej we wskazanym zakresie do merytorycznego rozpoznania i stanowi o konieczności odmowy nadania jej dalszego biegu w odniesieniu do art. 15z¹ ust. 1 pkt 4 ustawy z 2020 r. na podstawie art. 61 ust. 4 pkt 1 u.o.t.p.TK; *nota bene* w postępowaniu merytorycznym rozpoznanie skargi zakończyłoby się umorzeniem postępowania na podstawie art. 59 ust. 1 pkt 2 i 4 u.o.t.p.TK (por. np. postanowienia TK z 20 lipca 2004 r., sygn. SK 31/03, OTK ZU nr 7/A/2004, poz. 78 oraz 10 lipca 2018 r., sygn. SK 5/17, OTK ZU A/2018, poz. 46).

3.2. W zarzutach sformułowanych pod adresem art. 130 § 1 k.p.c. skarżący podniósł, że „system orzekania w przedmiocie zwolnienia od kosztów procesu” jest dowolny i całkowicie uznaniowy. Procedura opiera się bowiem na przepisach, które mają charakter blankietowy, co powoduje, że prawo do ubiegania się o zwolnienie od obowiązku ponoszenia kosztów sądowych jest prawem *de facto* martwym.

Trybunał zwraca uwagę, że zakwestionowany w skardze art. 130 § 1 k.p.c. w ogóle nie odnosi się do powyższych kwestii. Reguluje on bowiem postępowanie wdrażane w celu uzupełnienia braków formalnych pisma procesowego lub braków w zakresie jego opłacenia, jak również skutki uzupełnienia tych braków oraz bezskutecznego upływu terminu przewidzianego do poprawienia lub opłacenia pisma. Podnoszone w skardze kwestie zostały natomiast uregulowane w ustawie z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (Dz. U. z 2023 r. poz. 1144, ze zm.).

Mając powyższe na względzie, Trybunał stwierdza, że zakwestionowany w skardze art. 130 § 1 k.p.c. nie narusza prawa do rzetelnej procedury w taki sposób, w jaki skarżący wskazał w skardze konstytucyjnej. Rozpatrywany środek procesowy nie spełnia więc warunków formalnych wskazanych w art. 53 ust. 1 pkt 2 i 3 u.o.t.p.TK.

W tym stanie rzeczy Trybunał Konstytucyjny, na podstawie art. 61 ust. 4 pkt 1 u.o.t.p.TK, postanowił jak w sentencji.

POUCZENIE

Na podstawie art. 61 ust. 5 u.o.t.p.TK skarżącemu przysługuje prawo do wniesienia zażalenia na niniejsze postanowienie w terminie siedmiu dni od daty jego doręczenia.